

ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print)

«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМ АКАДЕМИЯСЫ» РҚБ
«ХАЛЫҚ» ЖҚ

Х А Б А Р Ш Ы С Ы

ВЕСТНИК

РОО «НАЦИОНАЛЬНОЙ
АКАДЕМИИ НАУК
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН»
ЧФ «Халық»

THE BULLETIN

OF THE ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF
KAZAKHSTAN
«Halyk» Private Foundation

PUBLISHED SINCE 1944

6 (406)

NOVEMBER – DECEMBER 2023

ALMATY, NAS RK

В 2016 году для развития и улучшения качества жизни казахстанцев был создан частный Благотворительный фонд «Халык». За годы своей деятельности на реализацию благотворительных проектов в областях образования и науки, социальной защиты, культуры, здравоохранения и спорта, Фонд выделил более 45 миллиардов тенге.

Особое внимание Благотворительный фонд «Халык» уделяет образовательным программам, считая это направление одним из ключевых в своей деятельности. Оказывая поддержку отечественному образованию, Фонд вносит свой посильный вклад в развитие качественного образования в Казахстане. Тем самым способствуя росту числа людей, способных менять жизнь в стране к лучшему – профессионалов в различных сферах, потенциальных лидеров и «великих умов». Одной из значимых инициатив фонда «Халык» в образовательной сфере стал проект *Ozgeris powered by Halyk Fund* – первый в стране бизнес-инкубатор для учащихся 9-11 классов, который помогает развивать необходимые в современном мире предпринимательские навыки. Так, на содействие малому бизнесу школьников было выделено более 200 грантов. Для поддержки талантливых и мотивированных детей Фонд неоднократно выделял гранты на обучение в Международной школе «Мирас» и в *Astana IT University*, а также помог казахстанским школьникам принять участие в престижном конкурсе «*USTEM Robotics*» в США. Авторские работы в рамках проекта «Тәлімгер», которому Фонд оказал поддержку, легли в основу учебной программы, учебников и учебно-методических книг по предмету «Основы предпринимательства и бизнеса», преподаваемого в 10-11 классах казахстанских школ и колледжей.

Помимо помощи школьникам, учащимся колледжей и студентам Фонд считает важным внести свой вклад в повышение квалификации педагогов, совершенствование их знаний и навыков, поскольку именно они являются проводниками знаний будущих поколений казахстанцев. При поддержке Фонда «Халык» в южной столице был организован ежегодный городской конкурс педагогов «*Almaty Digital Ustaz*».

Важной инициативой стал реализуемый проект по обучению основам финансовой грамотности преподавателей из восьми областей Казахстана, что должно оказать существенное влияние на воспитание финансовой

грамотности и предпринимательского мышления у нового поколения граждан страны.

Необходимую помощь Фонд «Халык» оказывает и тем, кто особенно остро в ней нуждается. В рамках социальной защиты населения активно проводится работа по поддержке детей, оставшихся без родителей, детей и взрослых из социально уязвимых слоев населения, людей с ограниченными возможностями, а также обеспечению нуждающихся социальным жильем, строительству социально важных объектов, таких как детские сады, детские площадки и физкультурно-оздоровительные комплексы.

В копилку добрых дел Фонда «Халык» можно добавить оказание помощи детскому спорту, куда относится поддержка в развитии детского футбола и карате в нашей стране. Жизненно важную помощь Благотворительный фонд «Халык» оказал нашим соотечественникам во время недавней пандемии COVID-19. Тогда, в разгар тяжелой борьбы с коронавирусной инфекцией Фонд выделил свыше 11 миллиардов тенге на приобретение необходимого медицинского оборудования и дорогостоящих медицинских препаратов, автомобилей скорой медицинской помощи и средств защиты, адресную материальную помощь социально уязвимым слоям населения и денежные выплаты медицинским работникам.

В 2023 году наряду с другими проектами, нацеленными на повышение благосостояния казахстанских граждан Фонд решил уделить особое внимание науке, поскольку она является частью общественной культуры, а уровень ее развития определяет уровень развития государства.

Поддержка Фондом выпуска журналов Национальной Академии наук Республики Казахстан, которые входят в международные фонды Scopus и WoS и в которых публикуются статьи отечественных ученых, докторантов и магистрантов, а также научных сотрудников высших учебных заведений и научно-исследовательских институтов нашей страны является не менее значимым вкладом Фонда в развитие казахстанского общества.

С уважением, Благотворительный Фонд «Халык»!

БАС РЕДАКТОР:

ТҮЙМЕБАЕВ Жансейіт Қансейітұлы, филология ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ректоры (Алматы, Қазақстан)

ҒАЛЫМ ХАТШЫ:

ӘБІЛҚАСЫМОВА Алма Есімбекқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Абай атындағы ҚазҰПУ Педагогикалық білімді дамыту орталығының директоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

САТЫБАЛДЫ Әзімхан Әбілқайырұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Экономика институтының директоры (Алматы, Қазақстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Әбдіжапар Жұманұлы, экономика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА құрметті мүшесі, Халықаралық инновациялық технологиялар академиясының президенті (Алматы, Қазақстан), **Н = 6**

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, экономика ғылымдарының докторы, профессор, «Киево-Могилян академиясы» ұлттық университетінің кафедра меңгерушісі (Киев, Украина), **Н=2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, К. Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және менеджмент университетінің кәсіптік білім берудің педагогикасы және психологиясы кафедрасының меңгерушісі (Мәскеу, Ресей), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Ләззат Мыктыбекқызы, экономика ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Қуатқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті педагогика кафедрасының меңгерушісі (Қарағанды, Қазақстан), **Н = 3**

БУЛАТБАЕВА Күлжанат Нурымжанқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Б. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері (Нұр-Сұлтан, Қазақстан), **Н = 2**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ресей білім академиясының академигі, «Білім берудегі стандарттар және мониторинг» журналының бас редакторы (Мәскеу, Ресей), **Н=2**

ЕСІМЖАНОВА Сайра Рафихевна, экономика ғылымдарының докторы, Халықаралық бизнес университетінің профессоры, (Алматы, Қазақстан), **Н = 3**

«Қазақстан Республикасы Ұлттық ғылым академиясы РҚБ-нің Хабаршысы».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Меншіктенуші: «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ (Алматы қ.). Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 12.02.2018 ж. берілген

№ 16895-Ж мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік.

Тақырыптық бағыты: *әлеуметтік ғылымдар саласындағы зерттеулерге арналған.*

Мерзімділігі: жылына 6 рет.

Тиражы: 300 дана.

Редакцияның мекен-жайы: 050010, Алматы қ., Шевченко көш., 28, 219 бөл., тел.: 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© «Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясы» РҚБ, 2023

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

ТУЙМЕБАЕВ Жансеит Кансеитович, доктор филологических наук, профессор, почетный член НАН РК, ректор Казахского национального университета им. аль-Фараби (Алматы, Казахстан)

УЧЕНЫЙ СЕКРЕТАРЬ:

АБЫЛКАСЫМОВА Алма Есимбековна, доктор педагогических наук, профессор, академик НАН РК, директор Центра развития педагогического образования КазНПУ им. Абая (Алматы, Казахстан), **Н = 2**

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

САТЫБАЛДИН Азимхан Абылкаирович, доктор экономических наук, профессор, академик НАН РК, директор института Экономики (Алматы, Казахстан), **Н = 5**

САПАРБАЕВ Абдижапар Джуманович, доктор экономических наук, профессор, почетный член НАН РК, президент Международной академии инновационных технологий (Алматы, Казахстан), **Н = 6**

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой Национального университета «Киево-Могилянская академия» (Киев, Украина), **Н = 2**

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии профессионального образования Московского государственного университета технологий и управления имени К. Разумовского (Москва, Россия), **Н = 4**

СЕМБИЕВА Лязат Мыктыбековна, доктор экономических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Нур-Султан, Казахстан), **Н = 3**

АБИЛЬДИНА Салтанат Куатовна, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики Карагандинского университета имени Е.А.Букетова (Караганда, Казахстан), **Н=3**

БУЛАТБАЕВА Кулжанат Нурымжановна, доктор педагогических наук, профессор, главный научный сотрудник Национальной академии образования имени Ы. Алтынсарина (Нур-Султан, Казахстан), **Н = 3**

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии образования, главный редактор журнала «Стандарты и мониторинг в образовании» (Москва, Россия), **Н=2**

ЕСИМЖАНОВА Сайра Рафихевна, доктор экономических наук, профессор Университета международного бизнеса (Алматы, Казахстан), **Н = 3**

«Вестник РОО «Национальной академии наук Республики Казахстан».

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Собственник: РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан» (г. Алматы).
Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и коммуникаций и Республики Казахстан № **16895-Ж**, выданное 12.02.2018 г.

Тематическая направленность: *посвящен исследованиям в области социальных наук.*

Периодичность: 6 раз в год.

Тираж: 300 экземпляров.

Адрес редакции: 050010, г. Алматы, ул. Шевченко, 28, ком. 219, тел. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© РОО «Национальная академия наук Республики Казахстан», 2023

EDITOR IN CHIEF:

TUIMEBAYEV Zhansait Kanseitovich, Doctor of Philology, Professor, Honorary Member of NAS RK, Rector of Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan).

SCIENTIFIC SECRETARY:

ABYLKASSYMOVA Alma Esimbekovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Executive Secretary of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology of Abai Kazakh National Pedagogical University (Almaty, Kazakhstan), **H = 2**

EDITORIAL BOARD:

SATYBALDIN Azimkhan Abilkairovich, Doctor of Economics, Professor, Academician of NAS RK, Director of the Institute of Economics (Almaty, Kazakhstan), **H = 5**

SAPARBAYEV Abdizhapar Dzhumanovich, Doctor of Economics, Professor, Honorary Member of NAS RK, President of the International Academy of Innovative Technology (Almaty, Kazakhstan) **H = 4**

LUKYANENKO Irina Grigor'evna, Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of the National University "Kyiv-Mohyla Academy" (Kiev, Ukraine) **H = 2**

SHISHOV Sergey Evgen'evich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of Professional Education of the Moscow State University of Technology and Management named after K. Razumovsky (Moscow, Russia), **H = 6**

SEMBIEVA Lyazzat Maktybekova, Doctor of Economic Science, Professor of the L.N. Gumilyov Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 3**

ABILDINA Saltanat Kuatovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy of Buketov Karaganda University (Karaganda, Kazakhstan), **H = 3**

BULATBAYEVA Kulzhanat Nurymzhanova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the National Academy of Education named after Y. Altynsarın (Nur-Sultan, Kazakhstan), **H = 2**

RYZHAKOV Mikhail Viktorovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, academician of the Russian Academy of Education, Editor-in-chief of the journal «Standards and monitoring in education» (Moscow, Russia), **H = 2**

YESSIMZHANOVA Saira Rafikhevna, Doctor of Economics, Professor at the University of International Business (Almaty, Kazakhstan), **H = 3**.

Bulletin of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan.

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Owner: RPA «National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan» (Almaty). The certificate of registration of a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Communications

of the Republic of Kazakhstan **No. 16895-Ж**, issued on 12.02.2018.

Thematic focus: *it is dedicated to research in the field of social sciences.*

Periodicity: 6 times a year.

Circulation: 300 copies.

Editorial address: 28, Shevchenko str., of. 220, Almaty, 050010, tel. 272-13-19

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, 2023

BULLETIN OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN
ISSN 1991-3494
Volume 6. Number 406 (2023), 112-125
<https://doi.org/10.32014/2023.2518-1467.621>

ӘӘЖ 372.881.1

© **Zh.S. Yergobekova^{1*}, A.A. Kuralbayeva¹, A.B. Sakulova², 2023**

¹International Kazakh-Turkish university named after H. A. Yasawi, Turkestan, Kazakhstan;

²U. Zhanibekov South Kazakhstan Pedagogical University.
E-mail: zhanat.yergubekova@ayu.edu.kz

DIDACTIC SIGNIFICANCE OF TEXTS EMBEDDED IN THE TEXTBOOK OF THE KAZAKH LANGUAGE OF SECONDARY SCHOOL

Yergubekova Zhanat Saparbekovna — PhD, International Kazakh-Turkish university named after K. A. Yasawi, Turkestan, Kazakhstan

E-mail: zhanat.yergubekova@ayu.edu.kz, <https://orcid.org/0000-0002-4282-9541>;

Kuralbayeva A.A. — Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Kazakhstan, Turkestan

E-mail: aliya.kuralbayeva@ayu.edu.kz, <https://orcid.org/0000-0003-3166-5104>;

Sakulova Akbope Baybatyrovna — Master of Educational Sciences. U. Zhanibekov South Kazakhstan Pedagogical University. Faculty of history and pedagogy. Department of Pedagogy

E-mail: Sakbope2018@mail.ru, <https://orcid.org/0009-0000-0371-7806>.

Annotation. the article analyzes the textbooks of the Kazakh language of basic and general secondary schools and substantiates the requirements for the textbook. The advantages of working with the textbook and oral and written forms of tasks related to the text were presented. The subject of the Kazakh language in the content of the updated education system is assigned the task of creating functional literacy of students, performing the function of communication, integration between subjects. The progress of this task depends on the correct formation of the training program and the textbook. A variety of problems in society are combined in the textbook of the Kazakh language. It is known that each text embedded in the textbook is selected with great taste and is filtered by different criteria. Sometimes this taste is flawed, and the fact that the filter remains thin makes the belly sad. Works on the basis of texts on lexical topics embedded in textbooks of the Kazakh language form moral qualities, aesthetic taste, national individual mentality, innovation and curiosity, etc. through the development of reading, writing, listening, pronunciation skills. The article focused on the lexical, grammatical features of the texts included in the textbooks of the Kazakh language, analyzed the educational, educational and developmental goals of these texts. For each class, an overview of the types of work with texts embedded in the textbook was given. In addition, it has been hypothesized

the consequences of lexical topics being more important than grammatical ones. At the same time, it was concluded that it is correct to adhere to the principle of teaching the Kazakh language as a native language in schools where teaching is conducted in the Kazakh language.

Keywords: secondary school, Kazakh language, textbook, text, didactics

© **Ж.С. Ергубекова^{1*}, А.А. Куралбаева¹, А.Б. Сақулова², 2023**

¹Қ.А.Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті,
Түркістан, Қазақстан;

²Ө. Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті.
E-mail: zhanat.yergubekova@ayu.edu.kz

ОРТА МЕКТЕПТІҢ ҚАЗАҚ ТІЛІ ОҚУЛЫҒЫНА ЕНДІРІЛГЕН МӘТІНДЕРДІҢ ДИДАКТИКАЛЫҚ МАҢЫЗЫ

Ергубекова Жанат Сапарбековна — PhD, Қ.А.Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан, Қазақстан

e-mail: zhanat.yergubekova@ayu.edu.kz, <https://orcid.org/0000-0002-4282-9541>;

Куралбаева Алия Ахметкаримовна — Доктор (Педагогика және психология), доцент, Әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар факультеті, Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университеті, Қазақстан, Түркістан

E-mail: aliya.kuralbayeva@ayu.edu.kz, <https://orcid.org/0000-0003-3166-5104>;

Сақулова Ақбөпе Байбатырқызы — Педагогика ғылымдарының магистрі. Ө. Жәнібеков атындағы Оңтүстік Қазақстан педагогикалық университеті. Тарих және педагогика факультеті. Педагогика кафедрасы

E-mail: Sakboppe2018@mail.ru, <https://orcid.org/0009-0000-0371-7806>.

Аннотация. Мақалада негізгі және жалпы орта мектептерінің қазақ тілі пәні оқулықтарына талдау жасалып, оқулыққа қойылатын талаптар негізделді. Оқулықпен жұмыс жүргізудің артықшылығы мен мәтінге байланысты та, псырмалардың ауызша және жазбаша түрлері ұсынылды. Жаңартылған білім беру жүйесі мазмұнындағы қазақ тілі пәніне пәндер арасындағы байланыс, интеграция функциясын атқарып, оқушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастыру қызметін атқару міндеті жүктелгендей. Бұл міндеттің үдесінен шығу оқу бағдарламасы мен оқулықтың дұрыс түзілуіне байланысты. Қоғамдағы сан салалы мәселелер қазақ тілі оқулығында біріктірілген. Оқулыққа ендірілген әр мәтін үлкен талғаммен таңдалып, түрлі критерийлі сүзгіден өтетіндігі белгілі. Кейде осы талғамның кемшін, сүзгінің жұқалау болып қалатындығы ішті қынжылтады. Қазақ тілі пәні оқулықтарына ендірілген лексикалық тақырыптарға берілген мәтіндер негізінде жасалатын жұмыстар оқылым, жазылым, тыңдалым, айтылым дағдыларын дамыту арқылы білім алушылардың бойында адамгершілік қасиеттерді, эстетикалық талғамды, ұлттық дара менталитеттік ерекшелікті, жаңашылдық пен ізденімпаздықты т.т. қалыптастырады. Мақалада қазақ тілі пәні оқулықтарына ендірілген мәтіндердің лексикалық, грамматикалық ерекшеліктеріне тоқталып,

ол мәтіндердің білімдік, тәрбиелік, дамытушылық мақсаттары талданды. Әр сынып бойынша оқулыққа ендірілген мәтіндермен жұмыс түрлеріне шолу жасалды. Сонымен қатар, грамматикалық тақырыптардан лексикалық тақырыптардың маңыздырақ болу салдарына болжам жасалды. Бұл тұста оқыту қазақ тілінде жүргізілетін мектептерде қазақ тілін туған тіл ретінде оқыту принципін ұстану дұрыстығы тұжырымдалды.

Түйін сөздер: орта мектеп, қазақ тілі пәні, оқулық, мәтін, дидактика

© **Ж.С. Ергубекова^{1*}, А.А. Куралбаева², А.Б. Сакулова², 2023**

¹Международный казахско-турецкий университет им. Х.А. Ясави,
Туркестан, Казахстан;

²Южно-Казахстанский педагогический университет имени У. Жанибекова.
E-mail: zhanat.yergubekova@ayu.edu.kz

ДИДАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ТЕКСТОВ, ВКЛЮЧЕННЫХ В УЧЕБНИК КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА ДЛЯ СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ

Ергубекова Жанат Сапарбековна — PhD, Международный казахско-турецкий университет имени Х.А.Ясави, Туркестан, Казахстан.

E-mail: zhanat.yergubekova@ayu.edu.kz. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4282-9541>

Куралбаева А.А. — Доктор, доцент. Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмеда Ясави, Казахстан, г. Туркестан

E-mail: aliya.kuralbayeva@ayu.edu.kz, <https://orcid.org/0000-0003-3166-5104>;

Сакулова Акбопе Байбатырловна — Магистр педагогических наук. Южно-Казахстанский педагогический университет имени У. Жанибекова. Факультет истории и педагогики. Кафедра педагогики

E-mail: Sakbop2018@mail.ru, <https://orcid.org/0009-0000-0371-7806>.

Аннотация. В статье проведен анализ учебников казахского языка основных и общеобразовательных школ и обоснованы требования к учебнику. Были предложены устные и письменные формы заданий, связанные с работой с учебником и текстом. Поскольку на казахский язык в содержании обновленной системы образования возложена обязанность выполнять функции связи между предметами, интеграции, формирования функциональной грамотности учащихся, от правильного формирования учебной программы и учебников зависит результат выполнения этой задачи. Многоотраслевые проблемы в обществе объединены в учебнике казахского языка. Известно, что каждый текст, включенный в учебник, тщательно подбирается и фильтруется по разным критериям, однако иногда некоторые из критериев не соблюдаются. Виды работ на основе текстов на лексические темы, включенные в учебники казахского языка, через развитие навыков чтения, письма, аудирования, произношения формируют у обучающихся нравственные качества, эстетический вкус, национальную индивидуальную ментальную специфику, новаторство, любознательность и т.д. В статье авторы остановились на лексических и грамматических особенностях текстов, включенных в учебники казахского

языка, проанализировали образовательные, воспитательные, развивающие цели этих текстов, провели обзор видов работы с текстами, встроенными в учебник для каждого класса. Кроме того, было высказано предположение о последствиях того, что лексические темы становятся более важными, чем грамматические. При этом была сформулирована правильность соблюдения принципа преподавания казахского языка как родного в школах с казахским языком обучения.

Ключевые слова: средняя школа, казахский язык, учебник, текст, дидактика

Кіріспе

«Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарына» сәйкес оқушы бойында қазақстандық патриотизм мен азаматтық жауапкершілік; құрмет; ынтымақтастық; еңбек пен шығармашылық; ашықтық; өмір бойы білім алу құндылықтары қалыптастырылады. Осы құндылықтарды дарыту негізінде білім алушыларда Қазақстан мүдделеріне қызмет етуге дайындығы, Қазақстан Республикасының Конституциясы мен заңдарының нормаларын құрметтеу және сақтау, әлеуметтік жауапкершілік және шешім қабылдай алу, мемлекеттік тілді меңгеруге ынталану, Қазақстан халқының мәдениеті мен дәстүрлерін, әлемнің мәдениеттік алуан түрлілігін құрметтеу, рухани келісім және толеранттылық идеяларын қолдау, қоршаған ортаға және экологиялық тұрақтылықты сақтауға оң қарым-қатынас, шығармашылықпен және сын тұрғысынан ойлау, коммуникативтілік және ақпараттық-коммуникациялық құралдар мен технологияларды тиімді қолдана білу, өмір бойы білім алуға және өзін-өзі жетілдіруге талпыну сияқты қабілеттері дамуы тиіс. Сондай-ақ Негізгі және жалпы орта білім берудің негізгі міндеттері білім алушылардың рухани-адамгершілік қасиеттерін; ғылым негіздері бойынша базалық білім жүйесін; өздігінен білім алу және тұлғалық өзін-өзі дамыту дағдыларын; оқу, жобалау, зерттеушілік іс-әрекеттерін жүзеге асыру дағдыларын; сын тұрғысынан және шығармашылық ойлау дағдыларын; қауымда өзін-өзі іске асыру және өзара әрекет жасау дағдыларын қалыптастыру мен дамыту болып табылады (Стандарт, 2022).

Стандарт талаптарына сәйкес жоғарыда аталған құндылықтарды бойына сіңіру мақсаты мен міндеттерінің жүзеге асуының ең негізгі құралы қазақ тілі мен әдебиеті пәндері, сондықтан осы пәндерге баса назар аударылуы заңдылық. Осы тұрғыдан келгенде қазақ тілінің оқу бағдарламасына енген әрбір тақырып пен соған сай енгізілген мәтіндерге қойылатын талап деңгейі өте жоғары. Сондықтан бұл тақырыптың өзектілігі сөзсіз.

Материалдар мен негізгі әдістер

Зерттеудің тиімділігін анықтау үшін бірнеше әдіс кешенді түрде қолданылды. Жұмыста оқулықтағы тапсырма мәтінінің функцияларын тану және жаттығуларда әдеби тіл нормаларын дұрыс көрсету үшін салыстырмалы

әдістер, мәтінді талдау, контексттік талдау, жүйелеу, талдау әдістері қолданылды. Оқулықпен тиімді жұмыс жасау мүмкіндіктері сараланды.

Өткен ғасыр оқушыларына қойылатын талап мұқият тындап, бұлжытпай орындау болса, қазіргі таңда оқушының өз ойын еркін жеткізе алуы маңызды. Оқушыға сыни, терең әрі ауқымды ойлай алу, талантты, әуесқой, жылдам ойлау, ойын еркін жеткізе алу, еркін ойлай алу талаптары қойылады.

Бүгінде оқушылардың көпшілігі оқулықпен мұғалімнің көмегінсіз жұмыс істеуге қызығушылық танытпайтынын байқауға болады. Қазіргі уақытта оқулықпен жұмыс зерттеудің бір бағыты болып табылады. Оқушылардың мәтінді еркін оқып, түсінуіне бастауыш сыныптарда назардың жеткіліксіздігі, 5-сыныптан бастап оқулықпен жүйелі жұмыс жасау дағдыларының болмауы сияқты себептер оқушылардың қызығушылығын төмендететіндігі белгілі.

Оқушылардың сабаққа қызығушылығын арттыру үшін оқулықпен жұмысты тиімді ұйымдастыру керек. Осы мақсатқа жету үшін бірнеше жұмыс түрлерін ұсынуға болады, атап айтқанда, мәтіннен мұғалімнің алдын ала қойған сұрақтарына жауап іздеу; оқушылардың мәтіндегі жекелеген оқиғаларға және кейіпкерлердің іс-әрекетіне қатысты көзқарастарын ортаға салу; сабақта талқыланған мәселелердің мәтін мазмұнына сәйкестігіне көз жеткізу үшін мәтіннің сол бөлімдерін тауып оқу; мәтіннен негізгі мәселені табу; мәтіннің идеясын анықтап, өздеріне тақырып ұсындыру, мәтіннен мұғалім немесе оқушылар назардан тыс қалдырған ақпаратты тауып оқыту; мәтін бойынша сұрақтар дайындату; мәтінді оқу кезінде тезистер жазу тапсырмаларын орындатуға болады.

Егер оқулықпен жұмыс дұрыс ұйымдастырылса, оқушылардың білімі мен дағдыларын дамытумен қатар келесі нәтижелерге қол жеткізуге болады: әр түрлі сенсорлық қабілеттер дамиды; оқушылардың сабаққа деген қызығушылығын арттырады; мұғалімнің жұмысын жеңілдетеді, уақытты үнемдейді; оқушыларды талғампаздыққа тәрбиелейді; оқу процесінде берілген тапсырмаларды саналы түрде орындайды; шығармашылық ізденіске жетелейді.

Нәтижелері

Әр мұғалім болашақ үшін жұмыс істейді. Ол әр оқушыны болашақ жеке тұлға ретінде қарастырады және оған өмірден өз орнын табуға мүмкіндік береді.

Оқушының сыныпта және үйде жұмыс істейтін негізгі оқу құралы – бұл оқулық. Оқулықтар арқылы оқушы қоршаған айналасы туралы біле алады, табиғат пен қоғамның негізгі заңдарымен танысады және өзінің ойлау қабілетін дамытуға мүмкіндігі бар.

Кез-келген пән бойынша оқулықпен жұмыс істеудің ең басты мақсаты – материалды меңгеру, өмірде қерегіне жарата алуы.

Орта мектепке арналған Қазақ тілі пәнінің оқулықтары авторлары мәтіннің негізгі идеясын табуға және тіпті оны тұжырымдауға көмектеседі. Қорытындылар, ережелер қалың әріппен түрлі-түсті жазумен ерекшеленеді. Жиі негізгі идея «демек», «осылайша», «осылай», «сонымен» және т.б

сөздерден кейін қалыптастырылады. Бұл оқырманның назарын негізгі идеяға, тұжырымдар мен қорытындыларға аудару үшін жасалады.

Мәтіндегі негізгі идеяны ажырата білуді үйренген соң, жоспар жасау керек. Жоспар жасау үшін мәтінді мағыналық бөліктерге бөліп, олардың ішіндегі басты нәрсені тауып, әрбір бөліктің қысқа тақырыптарын таңдау керек. Мұны істеу үшін әр бөлімді оқып болғаннан кейін «оқығанымды қалай атауға болады?», «мұнда не туралы айтылады?», т.б сұрақтар қою керек. Сұрақтарға жауаптар мәтіннің логикасына сәйкес келетін тәртіпте жазылуы керек. (Боранбаева, 2018)

Кітаппен (оқулықпен) жұмыс – кітап оқу сөздік әдісінің аса маңызды түрлерінің бірі. Бұл әдістің тиімділігі – оқушы өзіне қолайлы жағдайда, өз түсінігіне орай оқу материалын қалауынша қайталап игеруге мүмкіндік алады. Баспа көздерімен оқу жұмысын атқарудың бірнеше жолы бар:

- конспектілеу – оқылған ақпараттың қысқаша жазбасы не баяны. Конспектілеу түрлері – түгелдей көшіру, іріктеумен таңдап жазу, толық не қысқа конспект түзу. Оқушы конспектінің үшінші тұлғаның атынан емес, өз атынан жасағаны жөн, осы жағдайда оның дербес ойлау қабілеті дамиды;

- тезистер түзу – негізгі идеяларды белгілі бірізділікпен қысқаша баяндау;

- реферат құрастыру – тақырып бойынша бірнеше ақпарат көздеріне шолу беріп, олардың мазмұны мен формасына өз бағасын беру;

- мәтін жоспарын жасау – мәтінді бөлімдерге келтіріп, әрқайсысына атама беру; жоспар жай не күрделі болуы мүмкін;

- сілтемелер беру (цитирование) – мәтіннен өзгертілместен бөліп алынған көшірме. Сілтемеге байланысты қойылатын талаптар: әдептілік болуы, мағынаның өзгеріске түспеуі, сілтеме алынған еңбектің авторын, атамасын, баспа орыны мен атын, жария жылын, бетін дәл келтіру; (Бабаев, 2005)

Кітапқа кіріспе сөздерді оқу да пайдалы. Бұл әдетте оқу кезінде ескерілуі керек мәліметтерді қамтиды. Кіріспе сөздің мақсаты – оқырманға бүкіл кітаптың түпкі ойын көрсету. Кіріспеде кейде оқиғаға байланысты жазылғандығы, ол қандай материалдың негізінде құрылғандығы, оқырмандардың қандай тобына арналғандығы айтылады. (Боранбаева, 2018)

Жаңартылған оқыту мазмұнына сәйкес «қазақ тілі» пәні әлеуметтік өзара әрекеттесу үшін қажетті тыңдау, сөйлеу, оқу және жазу дағдыларын дамытады. Бұл дағдылар оқушының өмірде еркін қарым-қатынас жасауына мүмкіндік береді; басқалармен тіл табыса білу және өз көзқарастарын еркін білдіру; өз ойлары мен көзқарастарын жүйелі және анық білдіру; кез-келген ақпаратты тиімді пайдалану. Бұл білім алушыға қорытынды жасауға және жаңа идеялар ұсынуға мүмкіндік беретіні сөзсіз. Осы төрт дағдының ең маңыздысы – оқу дағдылары, өйткені оқудың тиімді тәсілін меңгерген және оқығанын талдай білген адам еркін сөйлей алады және сауатты жаза алады.

Оқу дағдыларының негізінде білім алушылар мәтінді, оның мазмұны мен мақсатын, тілін түсінуге, мәтіннің негізгі идеясы мен құрылымын, стилі мен түрін анықтауға, оқылған мәтін негізінде сұрақтар құрастыруға, түрлі

мәліметтерден қосымша ақпаратты анықтауға және мәтіндерге салыстырмалы талдау жасауға үйренеді.

Мәтіндерді түсініп оқуды және салыстырмалы талдауды жетілдіру тек оқумен ғана шектелмейді. Оны жетілдірудің жүйелі жолдары бар. «Оқылым білім алушылардың оқу сауаттылығын қалыптастырудың ажырамас бөлігі» болғандықтан, мәтінді талдамас бұрын оқудың тиімді үлгілерін анықтау қажет. Мәтіндерді салыстырмалы талдауда «Оқу» стратегиясының тиімділігін анықтау және қолдану мәтінді талдауға кететін уақытты үнемдеуге, нәтижеге қол жеткізуге және білім сапасын арттыруға көмектеседі. Оқу стратегияларын қолдану дағдыларын дамытып, оларды қазақ тіліндегі мәтіндерге салыстырмалы талдау жүргізу үшін талдасақ, білім сапасы жақсаратыны анық.

Оқу стратегиялары:

- Қарау: мәтіннің тақырыбын, бөлім тақырыптарын қарап шығу;
- Болжалды: мәтіннің құрылымдық бөліктерін бөлек оқып, әрі қарай не болатынын болжау;
- Шолу: мәтіннің мазмұны мен құрылымына жылдам шолу;
- Ғылыми оқу: оқудың қиын түрі. Зерттеу жұмыстары оқушының зейінін және оқуын талап етеді. Зерттеудің ерекшелігі – оқылған мәтіннің метафорасын зерттеу, автордың көзқарасын, мәтінде көтерілген мәселені, факт пен көзқарасты зерттеу;
- Толығырақ оқыңыз: әр сөздің мағынасын түсіну үшін мәтінді сөзбе-сөз оқыңыз. Мысалы, біз келісімшарттағы шарттарды немесе нұсқауларды түсіну үшін сөзбе-сөз оқимыз;
- Түсіну стратегиясы: мәтіннің мазмұнын, автордың ниетін, мәтінді жазудың мақсатын түсіну үшін оқуды түсіну;
- Аналитикалық оқу стратегиясының стилі мен жанрына және ол кімге жазылғанына талдау жасаңыз;
- Оқу стратегияларын сызу немесе астын сызу арқылы мәтіннің тілін, автор мен оқырманның қарым-қатынасын анықтау;
- Автордың мәтіні кімге арналғанын түсініп, түсініктеме оқу стратегиясын қолдана отырып, мәтіннің мақсатын түсіну;
- Рөлдік ойын стратегияларын қолдана отырып, мәтінді саралау.

Ахмет Байтұрсынов ана тілін оқытудың келесі тиімді әдістері мен принциптерін ұсынды:

1. оқушыларға арналған материалдар өте айқын болуы керек;
2. мәтіндік, көрнекілік, иллюстрациялық материалдар таныс және қазақ баласының тұжырымдамасына жақын болуы керек;
3. мақал-мәтелдер, мысалдар, өлеңдер, қызықты әңгімелер тіл үйренуде маңызды рөл атқаруы керек. Тілді оқытуда грамматика мен риторикаға назар аударған жөн.

Қазақ тілі пәні – оқыту тіліндегі ең маңызды мектеп пәндерінің бірі, бәрінің ортақ өзегі мен мәні. Сонымен қатар, қазақ тілі пәні оқушыларға қажетті білім алуға, ауызша және жазбаша дағдыларды дамытуға, көркем бейнелеу

арқылы әлемді қабылдауға мүмкіндік беретін кең танымдық, тәрбиелік және дамытушылық мүмкіндіктерге ие. Бұл мүмкіндіктерге қол жеткізуде оқулыққа ендірілген әр мәтіннің көтеретін жүгі ауыр. Дидактикалық, әдіснамалық тұрғыдан алғанда, бүгінгі зерттеулерге сүйене отырып, оның қызметтері әр түрлі: а) білімді беру; ә) оқушыларға әр түрлі дағдыларды үйрету, алған білімдерін өмірдің кәдесыйы ретінде пайдалануға үйрету; ә) белгілі бір пәнді оқуға деген ынта, қызығушылық; в) оқушыларға әртүрлі хабарламаларды өздігінен пайдалануға мүмкіндік беру.

Оқулық – бұл ғылыми жұмыстың ерекше түрі. Ол ғылыми идеялар мен ұғымдардың дидактикалық ұғымдармен тоғысуынан туындайды. Егер пәннің, оның ішінде оқулықтың мазмұны тек ғылым заңдылықтарына, оның негізінде жатқан логикаға негізделген болса, онда жақсы оқулық жасалмайды. Сондықтан педагогикалық мәселені ескермей, оның жетістіктеріне сүйенбей оқулық жасау мүмкін емес. Әрине, бұл ғылым заңдары, оның логикасы мен жүйесі ескерілмейді дегенді білдірмейді. Қазіргі оқулықтарға қойылатын талап та күрделі. Қазіргі жаңа мектептегі оқулықтар негізгі идеялық, дидактикалық, эстетикалық, психологиялық, логикалық, лингвистикалық, әдістемелік, полиграфиялық және экономикалық талаптарға сай болуы керек. Сондықтан біз оқулықты күрделі құрылым, біртұтас құрылым, жүйе деп атаймыз.

Жанартылған білім беру бағдарламасы бойынша оқулықтарға өзгерістер еңгізілген. Мәтін талдау бойынша *оқылым* айдары бар. Оқылым – жазбаша сөздерді түсіну арқылы ұғынуға бағытталған тілдік іс-әрекет. Оқылым процесінде оқушылар ұсынылған тақырып негізінде ақпарат беретін және мәтіннің жанры мен негізгі проблемасын анықтайтын мәтіндермен танысады. Барлық сабақтың басты мақсаты - оқушыларды оқуға үйрету. Себебі қалған сабақ тапсырмаларының көпшілігі осы оқу мәтініне негізделген. Оқылымның мақсаты – мәтіндегі негізгі және қосымша ақпараттарды әр түрлі деңгейде қабылдау және түсіну, тілдің айтылу ережелеріне сәйкес оқи білу. Нақты оқылымда қабылдау мен түсіну бір уақытта пайда болады, және олар өзара тығыз байланысты болғанымен, бұл процесті қамтамасыз ететін дағдылар мен дағдылар шартты түрде 2 топқа бөлінеді:

1. Оқу техникасына байланысты ол мәтінді дыбыстық өңдеуді қамтамасыз етеді, көрінетін белгілердің белгілерін семантикалық бірліктермен ауыстыру немесе қабылданған графикалық белгілерді олардың мағыналарымен салыстыру;

2. Алынған ақпаратты семантикалық өңдеу - әр түрлі деңгейдегі тілдік бірліктердің мағыналары және сәйкес мәтіннің мазмұны, автордың көзқарасы және т.с.с арасында байланыс орнату үшін (мұндай дағдылар мәтінді түсінуге мүмкіндік береді) толыққанды лингвистикалық түсіндірме)

7-сынып оқулығындағы «Сүйіспеншілік пен достық» (Ермекова, 2017) тарауында оқушылар өздері үшін баға жетпес, жанын түсінетін, олардың құпиялары, қайғылары, қуаныштары мен қайғы-қасіреттерін бөлісетін құрбыны құрметтеуге және оны құрметтеуге тырысады. Бұл жұмыс арқылы

оқушылар ойын арқылы адал достық белгілерін көрсетіп, сыныптастарына деген құрмет сезімдерін қалыптастырады. Олар қажет болған жағдайда көмек қолын созуды, сөзі мен ісінде мейірімділікті үйренеді. Махаббат - тіректер тірегі деген тақырыпта оқушылар туған жерге, табиғатқа деген сүйіспеншілік, сыртқы және ішкі адам сезімдерінің әсемдігі туралы өлеңдер оқи отырып, өздері туралы ойланады. Олар өз ойларын ортаға салу арқылы пікір алмасады. Осындай жұмыс арқылы оқушыларға адам өміріндегі ең қымбат нәрсе - сүйіспеншілік пен бауырмалдықты үйретуге болады.

Ұлттық ойлау, сана, мәдениет ұлттық тәрбиенің негіздеріне сәйкес қалыптасуы керек. Ұлттық дамудың ерекшеліктерін ескермеу, әдет-ғұрыптарды білмеу әр адамның адамгершілік қасиеттерінің жойылуына, олардың азғындауына әкеліп соқтыруы мүмкін. Халықтық педагогика - оқушыларға білім беру мен оқытуда ұлт мектептерінің негізгі құралы болуы керек. Ғасырлар бойы қалыптасқан ұлттық тәрбиені жас ұрпақтың бойына біртіндеп сіңірудің ерекше тәсілдері мен әдістері болады. Мысалы, мақал-мәтелдер, жұмбақтар, эпостар, ертегілерді оқыту жас ұрпақ бойына елі үшін ерлік жасауға құштарлық, достыққа адалдық, махаббатқа беріктік сынды адамгершілік қасиеттерін сіңіруге жол ашады.

Сол сияқты 9 сынып «Арман-ПВ» баспасы, 2019 оқулығында I бөлім «Мәңгілік Ел – Мұратым» деп аталады. Бөлім бойынша берілетін мәтіндердің жалпы тақырыбы «Мәңгілік ел» Н.Назарбаевтың қанатты сөздері, тұңғыш президенттің жолдауы, екінші ұстаз әл-Фараби ғұламаның еңбектері туралы ақпараттар, үзінділер, Тәуелсіздік туралы мәтіндер оқушылардың танымдық қабілетін арттырып, патриоттық сезімдерін оятады.

Жалпы оқулықта мәтіналды сұрақтар болады, екінші мәтінді оқу кезіндегі және үшінші мәтін оқып болғаннан кейін қойылатын сұрақтар болады. Бұл үш кезеңнен тұратын сұрақтар оқушылардың мәтінді толығымен қабылдап оны түсінуіне жағдай жасайды.

Оқулық бойынша оқылым айдарында мәтін беріледі және онда мәтінге қатысты сұрақтар болады. Бұл айдар мәтінді оқу кезінде қойылады. Мысалы: Мәтіннің жанрлық ерекшелігін тап, мәтін ішінде көтерілген мәселелерге назар аудар, мәтін бойынша маңызды факторларды анықта, мәтіннің қай стильде жазылғанына назар аудар, деген сияқты мәтінді оқу кезінде қойылатын сұрақтар, оқушыға мәтін бойынша назарын неге аудару керек екендігін көрсетеді.

I бөлім ішіндегі әр тақырып бойынша мәтін беріледі, мәтін соңында оқушылардың ойлау қабілетіне байланысты сұрақ беріледі. Мысалы: «тәуелсіздікке қол жеткізгеннен гөрі оны ұстап тұру әлдеқайда қиын» дегенді қалай түсінесіңдер?» көрсетілген жеті құндылықтың қайсысын жедел дамытар едіңдер? Неге?», «Мәңгілік Ел» идеясының өміршеңдігінің сыры неде деп ойлайсыңдар? Ойларыңды дәлелдендер», « Мәңгілік Ел атану үшін мәтінде көрсетілген факторлар жеткілікті ме? Тағы қандай ой қосар едіңдер?», «Мәңгілік Ел идеясының тарихи негіздері қай шығармадан бастау алады?»(Ермекова, 2019.) деген сынды сұрақтар оқушылардың ойлау қабілетін дамытып, кез-

келген сұраққа сауатты жауап беруге тәрбиелейді. Бұл сұрақтар арқылы оқушылардың тек ойлау қабілеті ғана дамымай, мәтінді толық қабылдауға, талдауға, түсінуге әсер етеді. Сұрақтардың барлығы **ойтүрткі** айдарында қойылады, және бұл мәтінді оқып болғаннан кейінгі кезеңде беріледі.

Оқулықта мәтін оқу кезеңдерінде қойылатын сұрақтардан басқа **ереже** айдары бар, ол жерде тіл нормалары бойынша анықтамалар мен ережелер де беріледі. Бұл ереже айдары оқушылардың сауатты жазуға және тіл нормаларын үйретеді. 9 сынып оқулығы бойынша оқушылар, стилистика, синтаксис, пунктуация ережелерін өтеді. I бөлім стилистикаға арналған, онда орфографиялық норма, морфологиялық принцип, фонетикалық принцип, дәстүрлі принцип, стиль, сөйлеу стилі, кітаби жазба стиль, публицистикалық стиль, ресми іскерлік стиль, көркем әдебиет стилі сынды ережелерді қамту арқылы оқушылардың тілдік нормалары мен тілдік дағдыларын қалыптастырады. Оқушылар сауатты жазуды, түрлі жағдайда жазылатын құжаттардың жалпы ережелерін үйренеді. Құжаттарды сауатты толтыруды, мәтіннің қай стильде жазылғанын білетін болады.

Енді оқулық аясында берілген мәтінге тоқталсақ. 9 сыныптың қазақ тілі оқулығы жалпы 9 бөлімнен тұрады, әр бөлімде әр түрлі тақырыптар қамтылады. Олар: I бөлім. «Мәңгілік Ел – мұратым» II бөлім. «Жаһандану мәселелері» III бөлім. «Тәуелсіздік жылдарындағы Қазақстан» IV бөлім. «Адам құқығы мен бостандығы» V бөлім. «Отбасы және демографиялық өзгеріс» VI бөлім «Биотехнология және гендік инженерия» VII бөлім. «Бұқаралық ақпарат құралдары» VIII бөлім. «Әлемдегі қақтығыстар және бейбітшілік» XI бөлім. «Табиғи ресурстарды тиімді пайдалану». Әр бөлімде тақырыпқа сай танымдық, тәрбиелілік мәтіндер беріледі.

Қазақ тілі сабағы әдебиет сабағымен тығыз байланыста өткізілуі керек. Ұлттық ерекшелігімізді, өмір тарихымызды, дәстүрлерімізді, мәдениетімізді және т.б. дәріптейтін әдеби және фольклорлық туындылардан үзінділер беру нағыз қазақстандық патриот тұлғаны қалыптастыруға көмектесер еді. Әдеби шығармалардан алынған үзінділер оқушылардың өткенді жадына тоқытып қана қоймай, өздері білетін ақпарат арқылы қазақ тілінің барлық мүмкіндіктерін емін-еркін қолдана алу мүмкіндігін молайта түсері анық.

Қазіргі қазақ тілі оқулықтарының бір әттеген-айы нақтылық, жүйелілік, бірізділік, жеңілден ауырға сынды қарапайым дидактикалық принциптердің сақталмауы болып отыр. Оқулық мазмұнынан білім алушы грамматикалық тақырыпты таба алмайды, сол себепті оқулықтың ең қарапайым міндеті – білім беру қызметін толыққанды атқара алмай тұр. Мысалы 5-сыныпқа арналған Т.Ермекова т.б. авторлығындағы оқулықтың соңғы бетіндегі мазмұнына назар аударсақ, қай пәннің оқулығын ұстағанымызды бірден түсіне қою қиын. Ондағы тақырыптарға тоқталсақ: Киім, сән, талғам. Отбасылық дәстүрлер мен меркелер. Жануарлар әлемі мен өсімдіктер дүниесі. Бос уақыт және хобби. Қиял әлемі... (Ермекова, 2017). Туған тілді де шет тілі ретінде оқыту принципі дұрыс болмай тұрғанын түсінгенімізше тым кеш болмаса игі еді. Осы тұста

оқулық мазмұнына грамматикалық тақырыптарды да міндетті түрде қосу керектігін жеткізгіміз келеді.

Осы турасында Қазақстан-Британ техникалық университетінің профессоры, педагогика ғылымдарының докторы Жанат Дәулетбекованың пікірін алға тартсақ: «...жалпы білім беретін орта мектептің негізгі сатысында, яғни 5-9-сыныптарда оқытылатын әрбір пән өзіне нысан етіп алатын ғылым саласы бойынша оқушыға белгілі бір дүниетанымдық мәні бар теориялық білім беруі тиіс және де соған сай өмірлік дағдыларын қалыптастыруы қажет. Мысалы, биология пәні өсімдіктер әлемі туралы түсінік беріп, оқушының экологиялық мәдениетін қалыптастыратын болса, математикадағы сандық ұғымдар жүйесі жайлы білім баланың есептеу мәдениетін дамытады. Сол сияқты қазақ тілі пәні де ана тіліміздегі ғасырлар бойы қалыптасқан сөйлеу амалдары мен заңдылықтарын таныта келе, жас ұрпақтың тіл туралы лингвистикалық дүниетанымын қалыптастырып, сауатты сөйлеу дағдыларын жетілдіруі тиіс. Жаңартылған оқу бағдарламасында осы ең басты мақсат пен міндет назардан тыс қалған. Бұл бағдарламада білім мен ғылымның интеграциясы мүлде ескерілмеген, оның орнын тақырыптық интеграция алмастырған. Қазақ тілі пәнінің мазмұнын «Қиял әлемі», «Сән мен талғам», «Аспан денелері», «Көлік түрлері» деген сияқты жүйесіз лексикалық тақырыптар құрайды. Бағдарламада тілге қатысты теориялық материалдар сол тақырыптарға жапсырма ретінде «тілдік бағдар» деген бөлікте ғана, оның өзінде де жүйесіз, шашыраңқы түрде берілген. Анықтап айтқанда, бұл бағдарлама Ахмет Байтұрсынұлы айтқандай, «нәрсенің атын алған да, затын алмаған». Сондықтан мұндай жалаң ақпаратқа құрылған қазақ тілі пәні өз міндетін атқара алмайды, сауатты ұрпақ қалыптастыруға да қызмет ете алмайды деген сөз. Бұл жерде сауатты ұғымы тек жазу, я оқу сауаттылығы дегенді ғана қамтымайды, ең алдымен, қазіргі өзгермелі қоғамда өмір сүруге бейімділік дегенді білдіреді.

«Қазақ тілі» пәнінің жаңартылған оқу бағдарламасында оқыту мақсаты, білім мазмұны, оқыту формалары мен оқыту әдіс-тәсілдері, оқыту нәтижелері сияқты әлемдік әдістеме ғылымында берік орныққан пәнді оқыту канондары шатастырылған. Олардың ішкі жүйесі бұзылып, өзара байланыстары сетінген. Бағдарламада «Білім мазмұны» деп оқушының тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым әрекеттеріне қойылатын талаптар берілген. Олар мазмұнды құрамайды, оқушының пән арқылы игеретін практикалық тұрғыдағы нәтижелері болып саналады. Әдістемелік канондар жүйесіндегі заман қалай өзгерсе де өзгермейтін, қоғам қалай дамыса да тұрақтылығын жоғалтпайтын бірден-бір тірек, негізгі ұйытқы – білім мазмұны. Қалғаны уақыт талабына сай үнемі дамып, жетіліп, өзгеріп отырады да, білім мазмұнын қоғамдық-әлеуметтік сұранымға сай игертуге қызмет етуі тиіс. Себебі мазмұн жоқ жерде білім де, білік те жоқ. Ал қазақ тілінің білім мазмұнында сөйлеуге үйрететін, тіл туралы білім тұруы керек еді. Бағдарлама авторлары бұл мәселеге мән бермеген» (Серікқызы, 2020).

Осы тұста Бижомарт Қапалбек «Қалай оқытудан бұрын, нені оқытуды

пешіп алайық» атты мақаласында жаңартылған бағдарлама авторлары білім беруде нені оқыту, білім мазмұнын жаңарту мен қалай оқытуды, әдістемені жаңартудың аражігін аша алмағандығы туралы айта келіп, «...базалық білімді жүйесіз, ретсіз, жұлым-жұлым етіп ұсынуға, жаңартылған бағдарламаны жасаушыларға кім рұқсат берді екен?» деп қазіргі таңдағы өте өзекті мәселені көтеріп отыр (Рахымбек, 2018), (Омарова, 2014).

Талқылау

Қ.Қадашева «тілдерді оқыту әдістемесінің тілді оқытудың ұтымды жолдары мен түрлі әдістерін, тәсілдер мен амалдарын сабақта пайдалана отырып, ауызекі сөйлеуге, сауатты жазуға, өз ойын жеткізе білуге, қарым қатынасқа түсе алатындай дағды мен біліктілігін қалыптастыратын педагогикалық ғылым» екендігін айтады (Қадашева, 2005).

Жалпы білім беретін мектептердің қазақ тілі сабақтарында танымдық мәтінді зерттеу танысу мақсатында жүзеге асырылады, онда ойлау «дөні» негізгі идеясы анықталады. Мәтіннің негізгі идеясы неде? Қай идея мәтіннің тұтастығын сақтайды? Мұғалім мұндай тақырып бойынша танымдық мәтіндермен жұмысты ұйымдастырмас бұрын идеялық-тәрбиелік мәнін анықтауы, әдістемелік жүйені ұйымдастырудың мүмкіндіктерін анықтауы, мәтіннің мазмұны мен құрылымы оқушыларға түсінікті болуын қадағалауы, мәтіннің қазіргі қазақ әдеби тілінің нормаларына сәйкес келетіндігін анықтауы керек. Сонымен қатар мәтіндегі оқиғаға, идеяға білім алушының өз көзқарасын, позициясын білдіре алуы да маңызды. Мақсат білім алушының түсініп қана қоймай, өзінің ой елегінен өткізіп, мәтіндегі жағдаймен өмірде ұшырасқанда өзі қандай әрекеттер жасайтындығын, өзі қандай таңдау жасайтындығын білдіре алуы да маңызды, бұл функционалдық сауаттылық талабына да жауап бере алатындай мүмкіндік. Осы тұрғысында профессор Ж. Дәулетбекова «тапсырмалар қиын, ауыр» деген мұғалімдердің жаңа технологияны дұрыс түсінбегендіктерін, олардың жаңа технологиялардың өзіндік ерекшеліктерін нақты түсінбегендіктен, өкінішке орай кей мектептерде үстірт қолданылып жатқанын айта келе «қазақ тілін оқытуда мәтінмен жұмыс жүргізудің барлық бағыты бүгінгі таңдағы әлемнің озық елдері ұстанып отырған білім жүйесінің жаңа моделі нәтижеге бағдарлай отырып білім берудің негізгі шарттарымен үндеседі.» - деп түйіндейді (Дәулетбекова, 2004).

"Мәтінді таңдау критерийлерін оқушының жеке басының интеллектуалды және адамгершілік қасиеттерін тәрбиелеу құралдарының бірі ретінде анықтау маңызды дидактикалық мәселе болып табылады"(Храмова, 1982). Пэнге деген қызығушылықты арттыру, ғылыми, сабақтастық принциптерін жүзеге асыру, оқудың өмірмен байланысы, оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеру, оқу материалын игеру көбінесе оның практикалық іске асырылуының дұрыстығына байланысты (Киселева, 2022).

Қорытынды

Мәтіндерді таңдау критерийлерін таңдауға сауатты көзқарас мұғалімге тиімді жұмыс жасауға мүмкіндік береді. Қазақ тілі сабақтарындағы мәтіндермен

жұмыс мәтіндерде болатын семантикалық ақпаратты таңдаудан басталуы керек. Мазмұн тұрғысынан, менің ойымша, тіл туралы, сөз туралы, сөзге ұқыпты қарау қажеттілігі туралы, сөз өнерін жасау процесінің ерекшеліктері туралы, көркем шығарманы шығармашылық қызмет ретінде қабылдау туралы мәтіндерді талдау өте маңызды. Қазіргі оқушыны тәрбиелеуде, дамытуда тұлғаның рухани-адамгершілік дамуына бағытталған мәтіндер ерекше рөл атқарады: есте сақтау мәдениеті, өткенге, бүгінге және болашаққа деген көзқарас, ұлттық дәстүрлер, экология мәселелері және т.б. сонымен бірге мұғалімнің назарын мәтіннің эмоционалды дыбысы, автор жеткізетін көңіл-күй талап етеді.

Таңдалған мәтіндерде ұсынылған сөйлеу мәнерлерінің үлгілері де маңызды. Сөйлеу мәнерлерін оқытудың мазмұны оқушылардың ауызша және жазбаша сөйлеуінің қалыптасуы мен дамуына үлкен әсер етеді. Стилистикалық құралдармен жұмыс мәтінді талдау кезінде автордың ниетін жақсы түсінуге көмектеседі.

Сабақта берілген мәтін үлгілі сөйлеу туындысы болуы керек, тілдік материалды игеруге жақсы ықпал етуі керек. Ол зерттелетін тілдік құбылыстармен қаныққан, олардың жұмысының жарқын көрінісі болуы керек.

Мәтінді таңдау кезінде оны сөйлеу әрекетінің әртүрлі түрлерін өзара байланысты оқыту үшін, яғни оқытудағы кешенді тәсіл мәселелерін шешу үшін қолдану мүмкіндігін ескеру қажет. Бұл тәсіл оқушылардың әртүрлі дағдылары мен дағдыларын бір уақытта дамытуды қамтиды: орфографиялық, пунктуациялық, стилистикалық, орфоэпиялық және т. б.

Сонымен қатар, осылайша таңдалған материал оқушылардың жан-жақты үйлесімді дамуына ықпал етеді (моральдық, эстетикалық және басқалар).

Мәтіндер мен тапсырмаларды мақсатты таңдау, әр сабақты ойластырылған жұмыс жүйесіне қосу – бұл оқушылардың интеллектуалды дамуын қамтамасыз ететін, ақыл – ой белсенділігін жетілдіруге, дамытуға негізделген дамушы сөйлеу ортасын құратын жағдайлар.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Бабаев С.Б., Оңалбек Ж.К. жалпы педагогика: Оқулық –Алматы: «Заң әдебиеті», 2005 – 228 бет.
2. Боранбаева А.Р. Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінде педагогикалық зерттеу әдіснамасы мен әдістемесі. Оқу құралы /А.Р.Боранбаева, Ж.И.Исаева, К.М.Беркimbаева—Шымкент, - 2018.-279 б.
3. Дәулетбекова Ж. Оқу мәтіндері – нәтижеге бағдарланған білім негізі //Қазақ тілі мен әдебиеті, №6, 2004.
4. Киселева Н. В. Методические аспекты преподавания родного языка (русского): учебно-методическое пособие / Н. В. Киселева. — Электрон. текстовые дан. (706 Kb). — Ярославль : ГАУ ДПО ЯО ИРО, 2022. – (Федеральные государственные образовательные стандарты).
5. Қадашева Қ. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. – Алматы: «Мұрагер» баспа үйі, 2005. – 176 бет.
6. Қазақ тілі: жалпы білім беретін мектептің 7-сыныбына арналған оқулық. / Еркемова Т.Н., Ильясова Н.Ә., Токтыбаева Г.Б. – Астана: Арман-ПВ баспасы, 2017. – 192 бет.
7. Қазақ тілі: жалпы білім беретін мектептің 9-сыныбына арналған оқулық. / Еркемова Т.Н., Бертілеуова К.Ә., Абишева Р.А. – Нұр-Сұлтан: «Арман-ПВ» баспасы, 2019. – 240 бет.
8. Қазақ тілі: жалпы білім беретін мектептің 5-сыныбына арналған оқулық. / Т.Н.Еркемова, Ж.К.Отарбекова, Р.Н.Мұнасаева. – Астана: Арман-ПВ баспасы, 2017. – 144 бет.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031>

Омарова Ә. Оқулық оқылығы ойлантаты // Егемен Қазақстан. 25 ақпан 2014. <https://egemen.kz/article/29605-oqulyq-olqylyghy-oylantady>

РАХЫМБЕК Д. Жаңа білім бағдарламасындағы жүйесіздіктер анықталды // Егемен Қазақстан. 10 тамыз 2018. <https://egemen.kz/article/172713-zhanha-bilim-baghdarlamasyndaghy-dguyesizdikter-anyqtaldy>

Серікқызы Э. Жаңартылған білім мазмұны // Егемен Қазақстан. 6 қараша 2020. <https://egemen.kz/article/254879-zhanhartylghan-bilim-mazmuny>

Храмова Н.А. О критериях отбора учебных текстов. // Линг-вометодические основы работы над текстом при обучении русскому языку. -Л., 1982.

REFERENCES:

1. Babaev S.B., Oñalbek J.K. jalpy pedagogika: Oqýlyq –Almaty: "Zań ádebieti", 2005 – 228 bet.
2. Boranbaeva A.R. Qazaq tili men ádebieti páninde pedagogikalıq zertteý ádisnamasy men ádistemesi. Oqý quraly /A.R.Boranbaeva, J.I.Isaeva, K.M.Berkımbaeva – Shymkent, - 2018.-279 b.
3. Dáýletbekova J. Oqý mátileri – nátiyege baǵdarlangan bilim negizi //Qazaq tili men ádebieti, №6, 2004.
4. Kiseleva N. V. Metodicheskie aspekty prepodavania rodnogo iazyka (rýsskogo): ýchebno-metodicheskoe posobie / N. V. Kiseleva. — Elektron. tekstovye dan. (706 Kb). — Iaroslavl : GAÝ DPO IAO IRO, 2022. – (Federalnye gosýdarstvennye obrazovatelnye standarty).
5. Qadasheva Q. Qazaq tilin oqytý ádistemesi. – Almaty: "Murager" baspa úii, 2005. – 176 bet.
6. Qazaq tili: jalpy bilim beretin mekteptiń 7-synybyna arnalǵan oqýlyq. / Ermekova T.N., Ilasova N.Á., Toqtybaeva G.B. – Astana: Arman-PV baspasy, 2017. – 192 bet.
7. Qazaq tili: jalpy bilim beretin mekteptiń 9-synybyna arnalǵan oqýlyq. / Ermekova T.N., Bertileýova K.Á., Abisheva R.A. – Nur-Sultan: "Arman-PV" baspasy, 2019. – 240 bet.
8. Qazaq tili: jalpy bilim beretin mekteptiń 5-synybyna arnalǵan oqýlyq. / T.N.Ermekova, J.K.Otarbekova, R.N.Munasaeva. – Astana: Arman-PV baspasy, 2017. – 144 bet.
9. Мектепке деинги тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V2200029031>
10. Omarova Á. Oqýlyq olqylyǵy oylantady // Egeмен Qazaqstan. 25 aqpan 2014. <https://egemen.kz/article/29605-oqulyq-olqylyghy-oylantady>
11. RAHYMBEK D. Jańa bilim baǵdarlamasyndaǵy júsesizdikter anyqtaldy // Egeмен Qazaqstan. 10 tamyz 2018. <https://egemen.kz/article/172713-zhanha-bilim-baghdarlamasyndaghy-dguyesizdikter-anyqtaldy>
12. Serikqyzy E. Jańartylǵan bilim mazmuny // Egeмен Qazaqstan. 6 qarasha 2020. <https://egemen.kz/article/254879-zhanhartylghan-bilim-mazmuny>
13. Hramova N.A. O kriteriah otbora ýchebnyh tekstov. // Ling-vometodicheskie osnovy raboty nad tekstom pri obyčheni rýsskomý iazykú. -L., 1982.

**МАЗМҰНЫ
ПЕДАГОГИКА**

У.М. Абдиганбарова, А.Д. Сыздықбаева, А.М. Байкулова ЖЕЛІЛІК КОММУНИКАЦИЯ МӘДЕНИЕТІ ЖӘНЕ ЦИФРЛЫҚ ЭТИКЕТ ТЕОРИЯЛАРЫНЫҢ ДИСКУРСТЫҚ ТАЛДАУЫ.....	7
М.У. Абдинаги, Ж.Қ. Қорғанбаева, Д.Ә. Қаражанова МАМАНДАРДЫ ДАЯРЛАУДАҒЫ ҮЗДІКСІЗ БІЛІМ БЕРУДІҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ.....	18
С.Қ. Әбілдина, А.О. Әукен, И.Д. Бакирова, Қ.Ж. Балапанова, Ж.У. Дагарова БАСТАУЫШ МЕКТЕП ЖАСЫНДАҒЫ БАЛАЛАРДА КӨЛДЕНЕҢ DAҒДЫЛАРДЫ ДАМЫТУ.....	28
С.Т. Айтбаев, С.В. Суматохин, А.А. Кітапбаева, Д.У. Сексенова, Г.Б. Аталихова ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУ – МЕКТЕПТЕГІ МЕТАПӨНДІК БІЛІМ БЕРУ НӘТИЖЕЛЕРІН МОНИТОРИНГЛЕУДІҢ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ.....	38
М.Б. Аманбаева, А.Д. Майматаева, С.А. Есентурова, П.В. Станкевич БИОАЛУАНТҮРЛІКТІ ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕСІН ТҰРАҚТЫ ДАМУ МҮДДЕСІНДЕ ОҚУ ҮДЕРІСІНЕ КІРІКТІРУ.....	52
А.Н. Аманжолова, Р.К. Измагамбетова, О.С. Серікова STEAM ТЕХНОЛОГИЯСЫ НЕГІЗІНДЕ МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ ЕРЕСЕК ТОП БАЛАЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ DAҒДЫЛАРЫН ДАМЫТУ.....	63
А.Г. Аубакир, Д.У. Сексенова, Т.Р. Оспанбек БОЛАШАҚ БИОЛОГИЯ ПӘНІ МҰҒАЛІМДЕРІН КӘСІБИ ДАЯРЛАУ БАРЫСЫНДА ЦИФРЛЫҚ ҚҰЗЫРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА ЖАОК-ДЫҢ MAҢЫЗЫ	76
М. Аширмбетова, Д. Шаяхметова УНИВЕРСИТЕТ СТУДЕНТТЕРІНІҢ АҒЫЛШЫН ТІЛІН БІЛУ DEҢҒЕЙІН ЖОҒАРТУДА КОГНИТИВТІ СТРАТЕГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ.....	93
П. Елубаева, М. Буркитбаева, Г. Құлжанбекова, А. Хамидова ТҰРАҚТЫ ДАМУ ҮШІН ТІЛДІК БІЛІМ БЕРУ БІЛІМ БЕРУ BAҒДАРЛАМАСЫНА МЕДИА САУАТТЫЛЫҚТЫ ЕНГІЗУ.....	102
Ж.С. Ергубекова, А.А. Қуралбаева, А.Б. Сақулова ОРТА МЕКТЕПТІҢ ҚАЗАҚ ТІЛІ ОҚУЛЫҒЫНА ЕНДІРІЛГЕН МӘТІНДЕРДІҢ ДИДАКТИКАЛЫҚ MAҢЫЗЫ.....	112
М. Ерденев МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЭТНОБОТАНИКАЛЫҚ БІЛІМДІ СЫНЫПТАН ТЫС ОҚЫТУ АРҚЫЛЫ ҒЫЛЫМИ ТАНЫМДЫЛЫҒЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖОЛДАРЫ.....	126
Г.З. Искакова, А.С. Ысқақ, Н.А. Тасилова, Р.Ж. Мрзабаева ЖЕТІСУ ОБЛЫСЫНДА ПОШТА-ТЕЛЕГРАФ МЕКЕМЕ ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІ (XIX ҒАСЫРДЫҢ ЕКІНШІ ЖАРТЫСЫ- XX ҒАСЫРДЫҢ БІРІНШІ ЖАРТЫСЫ).....	142
Ғ.И. Исаев, Д.Ж. Юсупова, А.И. Исаев БИОЛОГИЯ ПӘНІНДЕ STEM ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ІЗДЕНУШІЛІК DAҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ.....	153
Р.И. Кадирбаева, Б.Т. Алимқулова, А.М. Базарбаева, Х.Т. Кенжебек МЕКТЕП МАТЕМАТИКА КУРСЫНЫҢ «TEHDEУЛЕР MEH TEHСІЗДІКTEP» MAЗMҰНДЫҚ ЖЕЛІСІН ОҚЫП-ҮЙPEHУDE APACAC OҚЫТУ TEХНОЛОГИЯСЫН ҚOЛДАНУ.....	169
Ж.Р. Каратаева, Г.М. Абильдинова, Джелал Карача ӘДЕБИ ШOЛУ: ЖAҢAPТЫЛАТЫН ЭНЕРГИЯ КӨЗДЕРІ MEH БІЛІМ БЕРУДЕГІ AҚПAPATТЫҚ TEХНОЛОГИЯЛАP APACЫHДАҒЫ БАЙЛAНЫС.....	185
М.А. Касимбекова, Е.Т. Картабаева, Р.Ж. Мрзабаева ОРТАЛЫҚ АЗИЯҒА ИСЛАМНЫҢ ТАРАЛУ ТАРИХЫНА ҚАТЫСТЫ KEЙБІP MӘCEЛEP (Bатыс зерттеушілерінің еңбектері бойынша).....	196
Б.З. Кенжегулов, Ж. Сайдолқызы, Р.Қ. Аманғалиева ОРТА MEКTEПTE TPИГOHEMETPИЯЛЫҚ ФУHКЦИЯЛАP APҚЫЛЫ KEЙБІP ФOPМУЛАЛАРДЫ ДӘЛEЛDEУ.....	212

Г.Б. Қыдырбаева, А.С. Стамбекова БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП МҰҒАЛІМДЕРІНІҢ КӨП ТІЛДІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ СЛІТ ТЕХНОЛОГИЯСЫНА КӨЗҚАРАСТАРЫ.....	229
Е.Н. Ноянов, М.Д. Байдавлетова, Б. Еділ, Р.Ж. Мрзабаева «СЫРЫМ ДАТУЛЫ БАСТАҒАН ҰЛТ-АЗАТТЫҚ КӨТЕРІЛІС» ТАҚЫРЫБЫН ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ ПӘНІНДЕ ОҚЫТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	242
Д.А. Шрымбай, Э.Т. Адылбекова ЖАППАЙ АШЫҚ ОНЛАЙН КУРСТАРЫ (MOOCS) – БОЛАШАҚ МҰҒАЛІМДЕРДІҢ КӘСІБИ ДАЙЫНДЫҒЫН ЖЕТІЛДІРУ ҚҰРАЛЫ.....	254

ЭКОНОМИКА

А.А. Абдикадинова, Ж.Т. Темірханов ЗЕРТТЕУ НӘТИЖЕЛЕРІНІҢ ТИІМДІЛІГІ: МЕМЛЕКЕТТІК АУДИТ ПЕРСПЕКТИВАСЫ.....	271
Е.Б. Аймағамбетов, М.Қ. Жоламанова, Е.А. Ставбунник ӨҢІРДІҢ ТҰРАҚТЫ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ДАМУЫН МЕМЛЕКЕТТІК БАСҚАРУДЫҢ ЖАЙ- КҮЙІН ТАЛДАУ (ҚАРАҒАНДЫ ОБЛЫСЫНЫҢ МЫСАЛЫНДА).....	288
А. Алибекова, Л. Сембиева, З. Башу, С. Идырыс, С. Christauskas МЕМЛЕКЕТТІК АУДИТТИ ДАМУЫ ШЕҢБЕРІНДЕ ТАБИғИ РЕСУРСТАРДЫҢ ТИІМДІЛІГІН БАҒАЛАУ.....	302
Э.С. Балапанова, Р.К. Арзикулова, А.Т. Исаева, М.Н. Нургабылов, К.Н. Тастанбекова ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҚАРЖЫЛЫҚ САУАТТЫҚ БАҒДАРЛАМАЛАРЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІН БАҒАЛАУ.....	316
М.Қ. Болсынбек, Р.А. Ерниязов, А.А. Ауесбекова, М.Т. Жумажанова, К.Б. Байдаирова БУХГАЛТЕРИЯДАҒЫ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ: АРТЫҚШЫЛЫҚТАРЫ МЕН ҚИЫНДЫҚТАРЫ.....	333
А.Ж. Ибрашева, К.М. Камали, А.Ж. Сугурова, Ш.А. Игенбаева, Қ.Ж. Демеуова ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЭКОНОМИКА САЛАЛАРЫ БӨЛІНСІНДЕ ИННОВАЦИЯЛЫҚ БЕЛСЕНДІЛІКТІ ДАМУЫ ЖОЛДАРЫ.....	345
З.О. Иманбаева, Е.К. Кунязов, Д.С. Бекниязова, Г.Ы. Бекенова, М.Н. Нургабылов ЛОГИСТИКА КӘСПКЕРЛІК ТИІМДІЛІГІНІҢ НЕГІЗГІ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ.....	358
А.М. Казамбаева, С.М. Есенғалиева, К.У. Нурсапина, Н.А. Ибадильдин, А. А. Саякбаева АУЫЛШАРУАШЫЛЫҚ ӨНДІРСІНІҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУДЫҢ ИНТЕГРАЦИЯЛАНҒАН ТӘСІЛДЕРІ: ҒЫЛЫМ МЕН БИЗНЕС АРАСЫНДАҒЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚТЫҢ РӨЛІ.....	376
Г.К. Кеңес, Р.К. Берстембаева, Г.М. Мукашева, Г.А. Орынбекова, Д.Т. Жуманова ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ОРГАНИКАЛЫҚ АУЫЛШАРУАШЫЛЫҒЫНА КӨШУДІҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ-ӘЛЕУМЕТТІК ӘСЕРІ.....	393
А. Кизимбаева, А.К. Қадырбергенова, Г.Т. Ахметова, А.Т. Жансейтов ДАМУШЫ ЕЛДЕРДЕГІ ТІКЕЛЕЙ ШЕТЕЛДІК ИНВЕСТИЦИЯЛАР (АФРИКА ҰЛЫ КӨЛДЕРІ ЕЛДЕРІНІҢ МЫСАЛЫНДА).....	413
Б.С. Қорабаев, Г. Абуселидзе, Б.К. Кадыров, Б.А. Еспенбетова ТАБИғАТТЫ ҚОРҒАУ ЖӘНЕ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ШЫҒЫНДАР ЖҮЙЕЛЕРІНІҢ ЕСЕБІ МЕН ТИІМДІЛІГІН ТАЛДАУ МОДЕЛДЕРІНІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	426
А.Е. Култанова, Х.Х. Кусайнов, Б.А. Жакупова, Н.В. Калюжная, А.С. Рахманова КӨШІ-ҚОН САЯСАТЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ – ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТҰРАҚТЫ ДАМУЫНЫҢ ФАКТОРЫ РЕТІНДЕ.....	444
Д.С. Махметова, Э.Б.Тлесова, Л.Б. Габдуллина, А.Т. Карипова, М.Н. Нургабылов ӨҢІРДІҢ АГРОӨНЕРКӘСІПТІК КЕШЕНІН ЦИФРЛАНДЫРУДЫҢ ЖАЙ-КҮЙІ МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ.....	462
Е.Т. Меңдіқұл, Г.К. Кеңес, Ж.К. Басшиева, Э.С. Балапанова, Р.К. Айтманбетова АГРОӨНЕРКӘСІПТІК КЕШЕН ЖӘНЕ ОНЫҢ ҰЛТТЫҚ ЭКОНОМИКАНЫҢ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ РӨЛІ.....	483

Б.Б. Мубаракова, Н.С. Кафтункина, М.М. Мухамедова, М.С. Каюмова, С. Дырқа ШАҒЫН ЖӘНЕ ОРТА КӘСПКЕРЛЕРДІҢ ХАЛЫҚТЫ ЖҰМЫСМЕН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУДЕГІ РӨЛІ.....	500
М.Б. Муратова, К.А. Абдыкулова, Д.С. Тенизбаева, Б.А. Сергазиева, Г.Е. Қожамжарова ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚАРЖЫЛЫҚ ТҮРАҚТЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ ТӘУЕКЕЛДЕРДІ БАҒАЛАУ КРИТЕРИЙЛЕРІ.....	514
Г.А. Насырова, Ш.Т. Айтимова ЕҢБЕКПЕН ҚАМТЫЛҒАН ХАЛЫҚТЫ ӘЛЕУМЕТТІК ҚОРҒАУ ЖҮЙЕСІНІҢ ЭВОЛЮЦИЯСЫН РЕТРОСПЕКТИВТІ ТАЛДАУ.....	532
Г.А. Рахимжанова, А.Б. Майдырова, А.А. Кочербаева, Л.М. Шаяхметова АДАМИ КАПИТАЛДЫҢ САПАСЫН ЭКОНОМИКАЛЫҚ БАҒАЛАУ (ШЫҒЫС ҚАЗАҚСТАН ОБЛЫСЫНЫҢ МЫСАЛЫ БОЙЫНША).....	546
А.С. Садвакасова, А.Н. Ксембаева, Г.К. Демеуова, А.С. Мукатай, И.В. Бордияну БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕП ЖҮЙЕЛЕРІНІҢ ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ ДАМУ ТЕНДЕНЦИЯСЫ ЖӘНЕ КӘСПОРЫННЫҢ ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ТАРАМДЫЛЫҒЫН БАҒА АЛУ.....	563
К.Б. Сатымбекова, Ж.Қ. Тайбек, Д.С. Жакипбекова, Б.И. Сатенов, Е.Н. Несіпбеков, И. Узун ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЖОБАЛАРДЫ ІСКЕ АСЫРУ ЖӘНЕ ОЛАРДЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТИІМДІЛІГІН АНЫҚТАУ ҮРДІСТЕРІН ЖЕТІЛДІРУ ЖОЛДАРЫ.....	581
К.Е. Шертимова, М.К. Сейдахметов, Ж.Қ. Тайбек, Г.Е. Мауленкулова, В. Сейтова ТЕХНОЛОГИЯЛАР ТРАНСФЕРТІН ПАЙДАЛАНА ОТЫРЫП, ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АӨК-НІҢ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ӘЛЕУЕТІН АРТТЫРУДЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТЕТІГІ.....	593

СОДЕРЖАНИЕ ПЕДАГОГИКА

У.М. Абдиганбарова, А.Д. Сыздыкбаева, А.М. Байкулова ДИСКУРСИВНЫЙ АНАЛИЗ ТЕОРИЙ СЕТЕВОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КУЛЬТУРЫ И ЦИФРОВОГО ЭТИКЕТА.....	7
М.У. Абдинаги, Ж.К. Корганбаева, Д.А. Каражанова ОСОБЕННОСТИ НЕПРЕРЫВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТА.....	18
С.К. Абильдина, А.О. Әукен, И.Д. Бакирова, К.Ж. Балапанова, Ж.У. Дагарова РАЗВИТИЕ ТРАНСВЕРСАЛЬНЫХ НАВЫКОВ У ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.....	28
С.Т. Айтбаев, С.В. Суматохин, А.А. Китапбаева, Д.У. Сексенова, Г.Б. Аталихова ФОРМИРУЮЩЕЕ ОЦЕНИВАНИЕ КАК ИНСТРУМЕНТ МОНИТОРИНГА МЕТАПРЕДМЕТНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ В ШКОЛЕ.....	38
М.Б. Аманбаева, А.Д. Майматаева, С.А. Есентурова, П.В. Станкеевич ИНТЕГРАЦИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ ИССЛЕДОВАНИЙ БИОРАЗНООБРАЗИЯ В УЧЕБНЫЙ ПРОЦЕСС В ИНТЕРЕСАХ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ.....	52
А. Аманжолова, Р.К. Измагамбетова, О.С. Серикова РАЗВИТИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНЫХ НАВЫКОВ ДЕТЕЙ СТАРШЕЙ ГРУППЫ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА НА ОСНОВЕ ТЕХНОЛОГИИ STEAM.....	63
А.Г. Аубакир, Д.У. Сексенова, Т.Р. Оспанбек ЗНАЧЕНИЕ МООК В ФОРМИРОВАНИИ ЦИФРОВЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ БИОЛОГИИ.....	76
М. Аширмбетова, Д. Шаяхметова ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КОГНИТИВНЫХ СТРАТЕГИЙ В ПОВЫШЕНИИ УРОВНЯ ВЛАДЕНИЯ АНГЛИЙСКИМ ЯЗЫКОМ СТУДЕНТОВ ВУЗОВ.....	93
П. Елубаева, М. Буркитбаева, Г. Кулжанбекова, А. Хамидова ВКЛЮЧЕНИЕ МЕДИАГРАМОТНОСТИ В ПРОГРАММУ ЯЗЫКОВОГО ОБРАЗОВАНИЯ В ИНТЕРЕСАХ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ.....	102
Ж.С. Ергубекова, А.А. Куралбаева, А.Б. Сақулова ДИДАКТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ТЕКСТОВ, ВКЛЮЧЕННЫХ В УЧЕБНИК КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА ДЛЯ СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ.....	112

М. Ерденов

ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ НАУЧНОГО ПОЗНАНИЯ ШКОЛЬНИКОВ ЧЕРЕЗ ВНЕКЛАССНОЕ ОБУЧЕНИЕ ЭТНОБОТАНИЧЕСКИМ ЗНАНИЯМ СТУДЕНТОВ ПУТЕМ ВНЕДРЕНИЯ STEM-ТЕХНОЛОГИЙ В ПРЕДМЕТ БИОЛОГИИ.....126

Г.З. Искакова, А.С. Ысқақ, Н.А. Тасилова, Р.Ж. Мрзабаева

СЛУЖАЩИЕ ПОЧТОВО-ТЕЛЕГРАФНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ СЕМИРЕЧЕНСКОЙ ОБЛАСТИ (ВТОРАЯ ПОЛОВИНА XIX - ПЕРВАЯ ПОЛОВИНА XX ВЕКА).....142

Г.И. Исаев, Д.Ж. Юсупова, А.И. Исаев

ФОРМИРОВАНИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИХ НАВЫКОВ СТУДЕНТОВ ПУТЕМ ВНЕДРЕНИЯ STEM-ТЕХНОЛОГИЙ В ПРЕДМЕТ БИОЛОГИИ.....153

Р.И. Кадирбаева, Б.Т. Алимкулова, А.М. Базарбаева, Х.Т. Кенжебек

ПРИМЕНЕНИЕ ТЕХНОЛОГИИ СМЕШАННОГО ОБУЧЕНИЯ В ШКОЛЬНОМ КУРСЕ МАТЕМАТИКИ (НА ПРИМЕРЕ ТЕМЫ «УРАВНЕНИЯ И НЕРАВЕНСТВА»).....169

Ж.Р. Каратаева, Г.М. Абылдинова, Джелал Карача

ЛИТЕРАТУРНЫЙ ОБЗОР: ВЗАИМОСВЯЗЬ ВОЗОБНОВЛЯЕМЫХ ИСТОЧНИКОВ ЭНЕРГИИ И ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБРАЗОВАНИИ.....185

М.А. Касимбекова, Е.Т. Картабаева, Р.Ж. Мрзабаева

ПРОБЛЕМА ПРОНИКНОВЕНИЯ И УТВЕРЖДЕНИЯ ИСЛАМА В СРЕДНЕЙ АЗИИ В РАБОТАХ ЗАПАДНЫХ ИССЛЕДОВАТЕЛЕЙ.....196

Б.З. Кенжегулов, Ж. Сайдолқызы, Р.Қ. Амангалиева

ДОКАЗАТЕЛЬСТВО НЕКОТОРЫХ ФОРМУЛ С ПОМОЩЬЮ ТРИГОНОМЕТРИЧЕСКИХ ФУНКЦИЙ В СРЕДНЕЙ ШКОЛЕ.....212

Г.Б. Кыдырбаева, А.С. Стамбекова

ОТНОШЕНИЕ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ К CLIL ТЕХНОЛОГИЯМ В МНОГОЯЗЫЧНОМ ОБРАЗОВАНИИ.....229

Е.Н. Ноянов, М.Д. Байдаuletova, Б. Едил, Р.Ж. Мрзабаева

ПРОБЛЕМЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ТЕМЫ «НАЦИОНАЛЬНО-ОСВОБОДИТЕЛЬНОГО ВОССТАНИЯ ПОД ПРЕДВОДИТЕЛЬСТВОМ СЫРЫМА ДАТУЛЫ» ПО ПРЕДМЕТУ ИСТОРИЯ КАЗАХСТАНА.....242

Д.А. Шрымбай, Э.Т. Адылбекова

МАССОВЫЕ ОТКРЫТЫЕ ОНЛАЙН-КУРСЫ (MOOCS) КАК ИНСТРУМЕНТ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ.....254

ЭКОНОМИКА**А.А. Абдикадирова, Ж.Т. Темирханов**

ЭФФЕКТИВНОСТЬ НАУЧНЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ: ПЕРСПЕКТИВА ГОСУДАРСТВЕННОГО АУДИТА.....271

Е.Б. Аймагамбетов, М.К. Жоламанова, Е.А. Ставбунник

АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ УСТОЙЧИВЫМ ЭКОЛОГИЧЕСКИМ РАЗВИТИЕМ РЕГИОНА (НА ПРИМЕРЕ КАРАГАНДИНСКОЙ ОБЛАСТИ).....288

А. Алибекова, Л. Сембиева, З. Башу, С. Идырыс, К. Кристаукас

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРИРОДНЫХ РЕСУРСОВ В РАМКАХ РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО АУДИТА302

Э.С. Балапанова, Р.К. Арзикулова, А.Т. Исаева, М.Н. Нургабылов, К.Н. Тастанбекова

ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ПРОГРАММ ПО ПОВЫШЕНИЮ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ В КАЗАХСТАНЕ.....316

М.К. Болсынбек, Р.А. Ер尼亚зов, А.А. Ауесбекова, М.Т. Жумажанова, К.Б. Байдаирова
ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ В БУХГАЛТЕРИИ: ПРЕИМУЩЕСТВА И ВЫЗОВЫ.....333

А.Ж. Ибрашева, К.М. Камали, А.Ж. Сугурова, Ш.А. Игенбаева, К.Ж. Демеуова

ПУТИ РАЗВИТИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РАЗДЕЛЕНИИ ОТРАСЛЕЙ ЭКОНОМИКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН.....345

З.О. Иманбаева, Е.К. Кунязов, Д.С. Бекниязова, Г.Ы. Бекенова, М.Н. Нургабылов

ЛОГИСТИКА КАК КЛЮЧЕВОЙ ФАКТОР ЭФФЕКТИВНОСТИ БИЗНЕСА.....358

А.М. Казамбаева, С.М. Есенгалиева, К.У. Нурсапина, Н.А. Ибадильдин, А.А. Саякбаева ИНТЕГРИРОВАННЫЕ ПОДХОДЫ К ПОВЫШЕНИЮ ЭФФЕКТИВНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА: РОЛЬ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ НАУКОЙ И БИЗНЕСОМ	376
Г.К. Кенес, Р.К. Берстембаева, Г.М. Мукашева, Г.А. Орынбекова, Д.Т. Жуманова ЭКОНОМИКО-СОЦИАЛЬНОЕ ВЛИЯНИЕ ПЕРЕХОДА К ОРГАНИЧЕСКОМУ СЕЛЬСКОМУ ХОЗЯЙСТВУ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН.....	393
А. Кизимбаева, А.К. Кадырбергенова, Г.Т. Ахметова, А.Т. Жансейтов ПРЯМЫЕ ИНОСТРАННЫЕ ИНВЕСТИЦИИ В РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАНАХ (НА ПРИМЕРЕ АФРИКАНСКИХ СТРАН ВЕЛИКИХ ОЗЕР).....	413
Б.С. Корабаев, Г. Абуслидзе, Б.К. Кадыров, Б.А. Еспенбетова ПРОБЛЕМЫ МОДЕЛЕЙ УЧЕТА И АНАЛИЗА ЭФФЕКТИВНОСТИ СИСТЕМ ПРИРОДООХРАННЫХ И ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ЗАТРАТ.....	426
А.Е. Култанова, Х.Х. Кусайнов, Б.А. Жакупова, Н.В. Калюжная, А.С. Рахманова ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ МИГРАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ КАК ФАКТОР УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНА.....	444
Д.С. Махметова, Э.Б. Тлесова, Л.Б. Габдуллина, А.Т. Карипова, М.Н. Нургабылов СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЦИФРОВИЗАЦИИ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА РЕГИОНА.....	462
АГРОПРОМЫШЛЕННЫЙ КОМПЛЕКС И ЕГО РОЛЬ В ОБЕСПЕЧЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ.....	483
Б.Б. Мубаракова, Н.С. Кафтункина, М.М. Мухамедова, М.С. Каюмова, С. Дырка РОЛЬ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В ОБЕСПЕЧЕНИИ ЗАНЯТОСТИ НАСЕЛЕНИЯ.....	500
М.Б. Муратова, К.А. Абдыкулова, Д.С. Тенизбаева, Б.А. Сергазиева, Г.Е. Кожамжарова ФИНАНСОВАЯ СТАБИЛЬНОСТЬ КАЗАХСТАНА И КРИТЕРИИ ОЦЕНКИ РИСКОВ.....	514
Г.А. Насырова, Ш.Т. Айтимова РЕТРОСПЕКТИВНЫЙ АНАЛИЗ ЭВОЛЮЦИИ СИСТЕМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ЗАЩИТЫ ЗАНЯТОГО НАСЕЛЕНИЯ.....	532
Г.А. Рахимжанова, А.Б. Майдырова, А.А. Кочербаева, Л.М. Шаяхметова ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ОЦЕНКА КАЧЕСТВА ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА (НА ПРИМЕРЕ ВОСТОЧНО-КАЗАХСТАНСКОЙ ОБЛАСТИ).....	546
А.С. Садвакасова, А.Н. Ксембаева, Г.К. Демеуова, А.С. Мукатай, И.В. Бордияну СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СИСТЕМ УЧЕТА И ОЦЕНКИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ.....	563
К.Б. Сатымбекова, Ж.К. Тайбек, Д.С. Жакипбекова, Б.И. Сатенов, Е.Н. Несипбеков, И. Узун ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРОЦЕССОВ РЕАЛИЗАЦИИ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ И ОПРЕДЕЛЕНИЯ ИХ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ.....	581
К.Е. Шертимова, М.К. Сейдахметов, Ж.К. Тайбек, Г.Е. Мауленкулова, В. Сейтова ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ ПОВЫШЕНИЯ ИННОВАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА АПК РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ТРАНСФЕРТА ТЕХНОЛОГИЙ.....	593

**CONTENTS
PEDAGOGYR**

U.M. Abdigapbarova, A.D. Syzdykbayeva, A.M. Baikulova DISCURSIVE ANALYSIS OF THE THEORIES OF NETWORK COMMUNICATIVE CULTURE AND DIGITAL ETIQUETTE.....	7
M. Abdinag, Zh. Korganbaeva, D. Karazhanova FEATURES OF CONTINUING EDUCATION IN THE TRAINING OF SPECIALISTS.....	18
S.K. Abildina, A.O. Auken, I.D. Bakirova, K.J. Balapanova, J.U. Dagarova DEVELOPMENT OF TRANSVERSAL SKILLS IN PRIMARY SCHOOL CHILDREN.....	28
S.T. Aytbaev, S.V. Sumatokhin, A.A. Kitapbayeva, D.U. Seksenova, G.B. Atalikhova FORMATIVE ASSESSMENT – AS A TOOL FOR MONITORING METASUBJECT EDUCATIONAL RESULTS AT SCHOOL.....	38

M.B. Amanbayeva, A.D. Maimatayeva, S.A. Yessenturova, P.V. Stankeevich INTEGRATING THE RESULTS OF BIODIVERSITY RESEARCH INTO THE EDUCATIONAL PROCESS FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT.....	52
A. Amanzholova, R.K. Izmagambetova, O.S. Serikova DEVELOPMENT OF COGNITIVE SKILLS OF OLDER PRESCHOOL CHILDREN BASED ON STEAM TECHNOLOGY.....	63
A.G. Aubakir1, D.U. Seksenova, T.R. Ospanbek THE IMPORTANCE OF MOOCS IN THE FORMATION OF DIGITAL COMPETENCIES IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE BIOLOGY TEACHERS.....	76
M. Ashirimbetova, D. Shayakhmetova THE USE OF COGNITIVE STRATEGIES IN IMPROVING UNIVERSITY STUDENTS' LEVELS OF ENGLISH LANGUAGE PROFICIENCY.....	93
P. Yelubayeva, M. Burkitbayeva, G. Kulzhanbekova, A. Khamidova INCORPORATING MEDIA LITERACY IN LANGUAGE EDUCATION CURRICULUM FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT.....	102
Zh.S. Yergobekova, A.A. Kuralbayeva, A.B. Sakulova DIDACTIC SIGNIFICANCE OF TEXTS EMBEDDED IN THE TEXTBOOK OF THE KAZAKH LANGUAGE OF SECONDARY SCHOOL.....	112
M. Erdenov WAYS OF FORMATION OF SCIENTIFIC KNOWLEDGE OF STUDENTS THROUGH EXTRACURRICULAR TEACHING OF ETHNOBOTANICAL KNOWLEDGE.....	126
G.Z. Iskakova, A.S. Yskak, N.A. Tasilov, R.ZH. Mrzabayeva EMPLOYEES OF POSTAL AND TELEGRAPH INSTITUTIONS OF THE SEMIRECHENSK REGION (SECOND HALF OF THE 19TH - FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY).....	142
G.I. Issayev, D.ZH. Yussupova, A. Issayev FORMING STUDENTS' RESEARCH SKILLS BY IMPLEMENTING STEM TECHNOLOGIES IN THE SUBJECT OF BIOLOGY.....	153
R.I. Kadirbayeva, B.T. Alimkulova, A.M. Bazarbayeva, Kh.T. Kenzhebek APPLICATION OF MIXED LEARNING TECHNOLOGY IN THE STUDY OF THE CONTENT LINE OF THE SCHOOL MATHEMATICS COURSE «EQUATIONS AND INEQUALITIES».....	169
Zh.R. Karatayeva, G.M. Abildinova, Celal Karaca LITERATURE REVIEW: INTERCONNECTION OF RENEWABLE ENERGY SOURCES AND INFORMATION TECHNOLOGY IN EDUCATION.....	185
M. Kasimbekova, E.T. Kartabayeva, R.ZH. Mrzabayeva THE PROBLEM OF PENETRATION AND STATEMENT OF ISLAM IN CENTRAL ASIA IN THE WORKS OF WESTERN RESEARCHERS.....	196
B.Z. Kenzhegulov, Zh. Saidolkzyzy, R.K. Amangaliyeva PROVING SOME FORMULAS USING TRIGONOMETRIC FUNCTIONS IN HIGH SCHOOL.....	212
G. Kydyrbayeva, A. Stambekova ATTITUDES OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS TOWARDS CLIL- TECHNOLOGIES IN MULTILINGUAL EDUCATION.....	229
E.N. Noyanov, M.D. Baidavletova, B. Edil, R.ZH. Mrzabayeva PROBLEMS OF TEACHING THE TOPIC OF THE "NATIONAL LIBERATION UPRISING LED BY SYRYM DATULY" IN THE DISCIPLINE OF HISTORY OF KAZAKHSTAN.....	242
D. Shrymbay, E. Adylbekova MASSIVE OPEN ONLINE COURSES (MOOCS) – A TOOL FOR IMPROVING THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS.....	254

EKONOMICS

A.A. Abdikadirova, Zh.T. Temirkhanov RESEARCH OUTPUT EFFECTIVENESS: A PUBLIC AUDIT PERSPECTIVE.....	271
Ye.B. Aimagambetov, M.K. Zholamanova, Ye.A. Stavbunik ANALYSIS OF THE STATE OF STATE MANAGEMENT OF SUSTAINABLE ENVIRONMENTAL DEVELOPMENT OF THE REGION (ON THE EXAMPLE OF THE KARAGANDA REGION).....	288

A. Alibekova, L. Sembiyeva, Z. Bashu, S. Ydyrys, C. Christauskas ASSESSMENT OF THE EFFECTIVENESS OF NATURAL RESOURCES IN THE FRAMEWORK OF THE DEVELOPMENT OF STATE AUDIT	302
E. Balapanova, R. Arzikulova, A. Issaeva, M. Nurgabylov, K. Tastanbekova ASSESSMENT OF THE EFFECTIVENESS OF FINANCIAL LITERACY PROGRAMS IN KAZAKHSTAN.....	316
M. Bolsynbek, R. Yeriyazov, A. Auyesbekova, M. Zhumazhanova, K. Baidairova ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN ACCOUNTING: ADVANTAGES AND CHALLENGES.....	333
A. Ibrasheva, K. Kamali, A. Sugurova, Sh. Igenbayeva, Demeuova K. WAYS TO DEVELOP INNOVATIVE ACTIVITY IN THE DIVISION OF SECTORS OF THE ECONOMY OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	345
Z. Imanbayeva, Y. Kunyazov, D. Bekniyazova, G. Bekenova, M. Nurgabylov LOGISTICS AS A KEY FACTOR OF BUSINESS EFFICIENCY.....	358
A. Kazamyayeva, S. Yessengaliyeva, K. Nursapina, N. Ibadildin, A. Saiakbaeva INTEGRATED APPROACHES TO IMPROVING THE EFFICIENCY OF AGRICULTURAL PRODUCTION: THE ROLE OF COOPERATION BETWEEN SCIENCE AND BUSINESS.....	376
G. Kenges, R. Berstembayeva, G. Mukasheva, G. Orynbekeva, D.T. Zhumanova ECONOMIC AND SOCIAL IMPACT OF THE TRANSITION TO ORGANIC AGRICULTURE IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN.....	393
A. Kizimbayeva, A.K. Kadyrbergenova, G.T. Akhmetova, A.T. Zhanseitov FOREIGN DIRECT INVESTMENT IN DEVELOPING COUNTRIES (THE CASE OF THE GREAT LAKES COUNTRIES OF AFRICA).....	413
B.S. Korabayev, G. Abuselide, B. Kadyrov, B. Yespenbetova PROBLEMS OF ACCOUNTING AND ANALYSIS MODELS OF THE EFFECTIVENESS OF ENVIRONMENTAL AND ECOLOGICAL COST SYSTEMS	426
A. Kultanova, X. Kusainov, B. Zhakupova, N. Kalyuzhnaya, A. Rakhmanova IMPROVING THE EFFECTIVENESS OF MIGRATION POLICY AS A FACTOR IN THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF KAZAKHSTAN.....	444
D.S. Makhmetova, E.B. Tlessova, L.B. Gabdullina, A.T. Karipova, M. Nurgabylov THE STATE AND PROSPECTS OF DIGITALIZATION OF THE AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX OF THE REGION.....	462
Y. Mengdikul, G. Kenges, Zh. Bashieva, E. Balapanova, R. Aitmanbetova AGRICULTURAL COMPLEX AND ITS ROLE IN ENSURING COMPETITIVENESS OF THE NATIONAL ECONOMY	483
B.B. Mubarakova, N.C. Kaftunkina, M.M. Mukhamedova, M.S. Kayumova, Dyrka Stefan THE ROLE OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS IN PROVIDING EMPLOYMENT OF THE POPULATION.....	500
D. Muratova, K. Abdykulova, J. Tenizbaeva, B. Sergazieva, G. Kozhamzharova KAZAKHSTAN'S FINANCIAL STABILITY AND RISK ASSESSMENT CRITERIA.....	514
G. Nassyrova, Sh. Aitimova RETROSPECTIVE ANALYSIS OF THE EVOLUTION OF THE SYSTEM OF SOCIAL PROTECTION OF THE EMPLOYED POPULATION.....	532
G.Rakhimzhanova, A. Maidyrova, A.A. Kocherbayeva, L. Shayakhmetova ECONOMIC ASSESSMENT OF THE QUALITY OF HUMAN CAPITAL (ON THE EXAMPLE OF THE EAST KAZAKHSTAN REGION).....	546
A. Sadvakassova, A. Xembayeva, G. Demeuova, A. Mukatay, Il. Bordiyanu CURRENT STATE AND DEVELOPMENT TRENDS OF ACCOUNTING SYSTEMS AND ASSESSMENT OF INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF AN ENTERPRISE.....	563
K. Satymbekova, Zh. Taibek, D. Zhakipbekova, B. Satenov, Ye. Nesipbekov, Y. Uzun WAYS TO IMPROVE THE PROCESSES OF IMPLEMENTING INNOVATIVE PROJECTS AND DETERMINING THEIR ECONOMIC EFFICIENCY.....	581
K.E. Shertimova, M.K. Seidakhmetov, Zh.K. Taibek, G.Ye. Maulenkulova, V. Seitova THE ECONOMIC MECHANISM OF INCREASING THE INNOVATION POTENTIAL OF THE AGROINDUSTRIAL COMPLEX OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN WITH THE USE OF TECHNOLOGY TRANSFER.....	593

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan implies that the work described has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the originality detection service Cross Check <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan.

The Editorial Board of the National Academy of sciences of the Republic of Kazakhstan will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

[www: nauka-nanrk.kz](http://www.nauka-nanrk.kz)

ISSN 2518–1467 (Online),

ISSN 1991–3494 (Print)

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en>

Подписано в печать 30.12.2023.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать - ризограф.

38,5 п.л. Тираж 300. Заказ 6.